

László BOCSÁRDI:

„Făcând teatru,
încerc să opresc timpul în loc...”

La Sala Studio a Teatrului de Comedie a avut loc, pe 11 ianuarie 2008, premiera pe țară a piesei *Înmormântarea*, scrisă în 1980 de Péter Nádas, dramaturg, romancier, fotoreporter și unul dintre cei mai respectați intelectuali maghiari contemporani. S-a născut în 1942, la Budapesta, a debutat editorial în 1967, a fost interzis de cenzură, a protestat împotriva arestării purtătorilor de cuvânt ai Chartei 77, a scris peste 20 de volume (dintre care, *Sfârșitul unui roman de familie* i-a fost tradus de Anamaria Pop și publicat la Polirom, în 2001). Spectatorii români l-au descoperit, iată, datorită lui László Bocsárdi, care ne-a acordat un interviu despre întâlnirea sa cu un mare autor și cu o piesă de calibru greu. O întâlnire împlinită și de faptul că Péter Nádas însuși a asistat la premieră, aplaudându-i, în ciuda propriilor didascalii (!), pe tinerii interpreți ai textului său.

Mirela Sandu: *Ați montat Shakeaspere, Molière, Pirandello, Brecht, Garcia Lorca. De ce ați ales acest moment pentru a monta teatru contemporan și de ce tocmai Péter Nádas?*

László Bocsárdi: Am simțit că este momentul să ne întâlnim. Încerc de ceva vreme să mi-l apropiu. Am încercat să lucrez *Înmormântarea* și în facultate, nu pentru un spectacol, ci doar de dragul textului. Atunci nu mi s-a „deschis”, nu am reușit să-i pătrund esența. Au trecut mai mult de zece ani de atunci și când am fost întrebat ce anume vreau să montez la Sala Studio a Teatrului de Comedie, am zis fără să mă fi gândit prea mult în prealabil: *Înmormântarea* de Péter Nádas... Lucra în mine. Din teatrul contemporan am mai montat doar *Profetul Iliia* al autorului polonez Tadeusz Slobodzianek.

M.S.: *Deci este o provocare...*

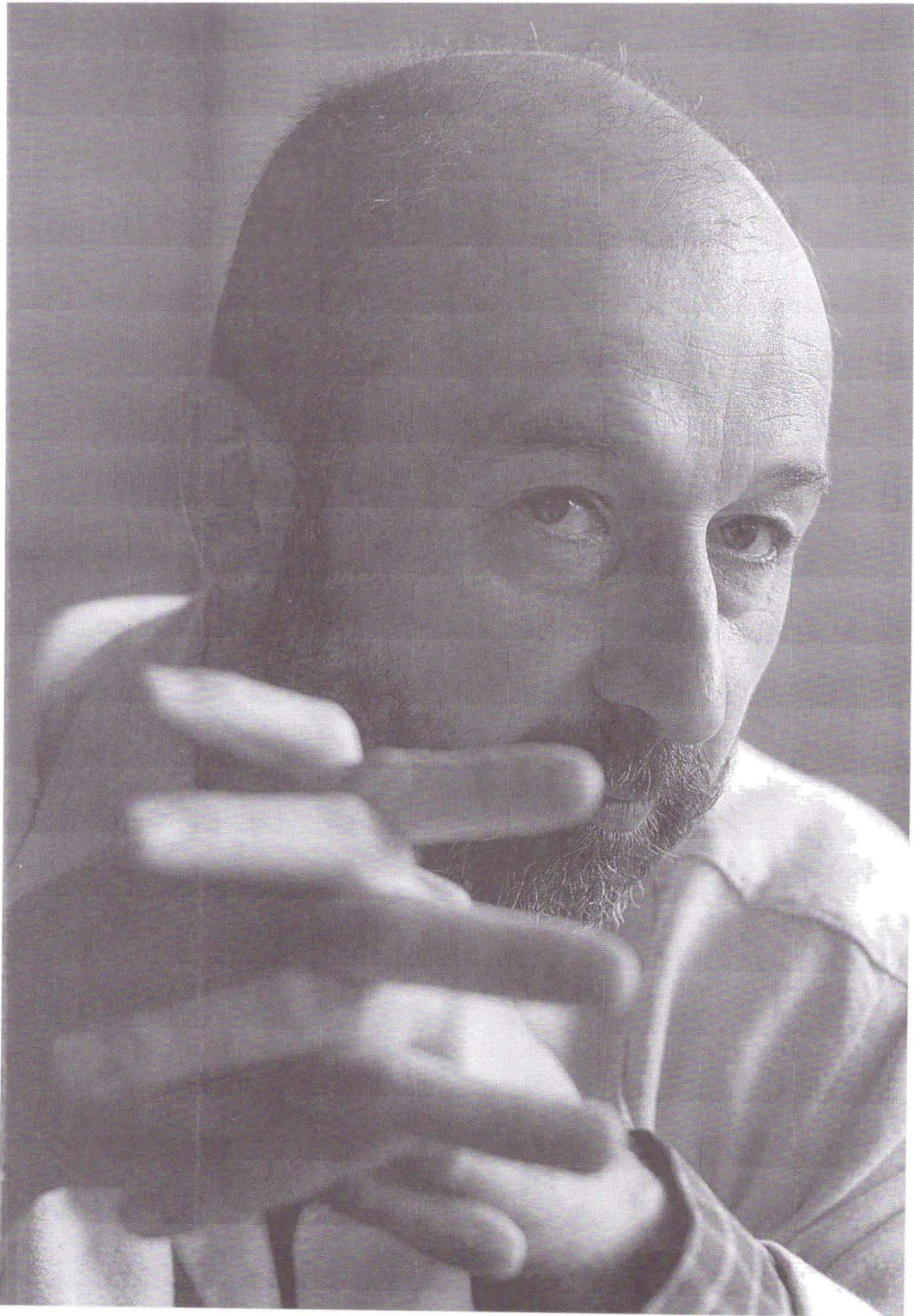
L.B.: Da, este o provocare tocmai pentru că eu nu sunt un mare amator de scrieri contemporane, și rar găsesc una care să mă tulbure. Zona de teatru contemporan-agresiv nu mă atrage.

M.S.: *Péter Nádas, ca dramaturg, este mai puțin cunoscut în România, în primul rând pentru că nu a fost tradus. A fost montată doar Întâlnirea la Teatrul Maghiar din Târgu Mureș. Înmormântarea a fost tradusă special cu acest prilej?*

L.B.: Da, a fost tradusă de doamna Anamaria Pop. Dumneaei este traducătorul oficial al lui Nádas Péter pentru limba română. Curând, vor apărea în limba română câteva eseuri și romane scrise de domnia sa. Cred că este o perioadă propice pentru a apărea pe masa cititorilor. De asemenea, vor fi traduse și piesele lui de teatru.

M.S.: *Cum ați „citi” piesa Înmormântarea?*

L.B.: M-a interesat în primul rând de unde vine energia textului, am încercat să deslușesc de ce Péter Nádas l-a conceput așa, pentru că structura textului, cu puțin noroc, poate fi descifrată. Lucrând cu piesa, am realizat că a avut ca punct de pomire evenimentele ungare din 1956, dar trimiterile sunt foarte subtile. Acestea au fost foarte asemănătoare celor din 1989 de la noi; au declanșat o explozie sufletească datorită căreia am reușit să savurăm, pentru puțin timp, prezentul existenței noastre, în care, așa cum zice Nádas, gesturile, cuvintele și iubirea erau

adevărate; iar cuvântul avea fond. Datorită șocului pe care l-a suferit, a reușit să scrie abia după douăzeci de ani această piesă. Simt că de aici vine energia gestului lui de a pune pe hârtie *Înmormântarea*. De fapt, este o căutare a adevărului, a gesturilor adevărate, căutarea cuvântului care azi este lipsit de semnificație; sunt doar monologuri, vorbăria. „Liniștea și cuvântul – spune el – și-au pierdut însemnătatea.” Miza piesei este ca între Actor și Actriță să se poată întâmpla ceva adevărat, să aibă sens faptul că se află tot timpul în scenă cu sicriile în care vor fi puse corpurile lor. Au sfârșitul în fața ochilor și nu știu cât timp au la dispoziție până vor ajunge la acea stare de finalitate. În răstimpul de care dispun, pot da un sens vieții lor, pot face ceva pentru a uita că vor muri cândva. Pentru a uita de momentul tragic care va veni, trebuie să trăiască cu adevărat. Este metafora vieții. Din momentul nașterii ne începem drumul către moarte.

M.S.: *Cele două personaje joacă având tot timpul în fața ochilor două sicrie. Spre ce se îndreaptă am înțeles, dar de unde vin?*

L.B.: Situația este concepută ca un vis urât: cei doi actori se trezesc goi în acest spațiu, fără să știe de ce sunt aici. Ei știu doar că trebuie să facă un spectacol, pentru că în fața lor se află niște oameni care se uită la ei, spectatorii. Cum se poate construi un spectacol? De ce anume este nevoie? Aceasta este întrebarea pe care și-o pun. Trebuie să inventeze momente de adevăr între ei doi. Femeia găsește mult mai ușor posibilitatea unui joc, ea spune: suntem doar tu și eu, hai să pornim de la această situație, construiește ceva în relație cu mine. Bărbatul spune: trebuie să mă gândesc, trebuie să înțeleg situația, abia după aceea pot să fac ceva.

Din această diferență de fond dintre cei doi se nasc și comedia, și situațiile comice. Privind situația detașat, ne recunoaștem toate posibilitățile și imposibilitățile ca bărbat și ca femeie. Viața văzută dintr-un alt unghi de vedere poate părea foarte comică. Dacă eu mă privesc din alt punct, în timp ce vorbesc la acest microfon, pot părea ridicol. Teatrul este o continuă intrare și ieșire din situații, o schimbare permanentă a relației dintre spectator și actor. Dacă rămâne tot timpul un spectator, înseamnă că teatrul nu funcționează. Arta, teatrul se nasc din surpriză, ritm, schimbare de dimensiune.

M.S.: *S-au jucat deja câteva spectacole cu piesa *Înmormântarea*. Cum au fost spectatorii?*

L.B.: Eu am văzut doar prima reprezentație și premiera oficială, deci îmi este foarte greu să-mi dau seama cum este primit spectacolul. În general, mi s-au spus lucruri bune. Nu este un spectacol ușor; cere de la spectator o anumită toleranță, deschidere și curiozitate cu care actorul poate veni în contact. În ce mă privește, teatrul este o probă de toleranță a spectatorului pentru modul în care cei care au lucrat la spectacol gândesc lumea; spectatorul poate accepta sau nu această provocare. Ideal ar fi ca spectatorul să vină la teatru pentru a cunoaște alte moduri de a aborda viața, și nu doar pentru a cunoaște un text. Astfel se naște o comunicare între artist și spectator, fără de care teatrul cred că nu ar avea sens.

M.S: *Cui se adresează și ce vreți să trezească în spectator? Dat fiind că este un spectacol special...*

L.B.: Îmi place să cred că fiecare spectacol este special și că ar trebui să ia naștere din abordarea originală a unei probleme. Altfel, nu ar avea sens să-l punem în scenă pe Shakespeare, un autor care s-a montat și încă se va monta de sute de mii de ori.

Omul de teatru speră întodeauna că a descoperit ceva nou în structura textului, că a reușit să înțeleagă ceva nou despre viața lui.

Înmormântarea este un spectacol special, sper. Eu cred că va funcționa pentru cei oameni care sunt curioși și care au curajul de a săpa în adâncul sufletului lor, pentru a înțelege ce se întâmplă cu ei. Sigur că nu am găsit rețete, dar lanterna este ținută într-un unghi din care se văd zonele întunecoase, triste. Viitorul iminent într-un sicriu atinge o zonă care sperie. De aceea, trebuie să ne privim finalul cu umor, dar umor subtil, nu unul exploziv.

M.S.: *Decorul ca și spectacolul sunt extrem de simple. De ce este totul alb?*

L.B.: Textul disecă sufletul omenesc și caută să curețe straturile care se depun pe sufletul nostru până la un „punct fix”, cum spunea Grotowski, până la comunicarea adevărată. Este căutarea minimalului. Trăim într-o lume supraaglomerată de culori și energii, de aceea am simțit nevoia să curăț cât mult acest spațiu. Péter Nádas nu a cerut alb, ci un fel de gri și o scenă goală, clasică. Eu am simțit nevoia să simplific totul pentru a face corpul omenesc să funcționeze în acest spațiu cu o energie maximă, fără să fie murdărit de alte energii.

M.S.: *Autorul este destul de strict în ceea ce privește modificarea textului și punerea în scenă. Cum a decurs comunicarea cu Péter Nádas pe perioada repetițiilor?*

L.B.: Eu am decis încă de la început să îmi ascult în primul rând glasul interior și să nu lucrez cu ochii ațintiți asupra textului și a indicațiilor date de autor, pentru că atunci punerea în scenă nu ar fi avut sens, aș fi devenit doar un executant al unei scrieri, or, nu cred că aceasta este menirea regizorului. Am lăsat ca replicile să lucreze în noi, și nu pe hârtie. Astfel, am ajuns să repetăm fără text. Au fost momente când ne-am întors la scriitură, ne-am uitat peste ea, am verificat dacă nu este o pauză într-un punct unde noi nu făcusem asta și ceva totuși nu funcționa. De foarte multe ori am realizat că Nádas Péter este un bun cunoscător al sufletului omenesc și al impactului pe care îl are teatrul asupra lui. Nu am schimbat esența textului, doar am construit unele pasaje puțin altfel.

M.S.: *Autorul folosește foarte des cuvântul „liniște”...*

L.B.: Apar diferite tipuri de liniște, el o numește: liniște „lungă”, „îndelungată”, „prelungă”. Acestea sunt, de fapt, foarte subiective. Ce înseamnă o liniște „lungă”? Depinde de timpii spectatorilor, de ziua și anul respectiv, de cum am dormit noaptea. De aceea este extraordinar teatrul; este o acțiune făcută în prezent, care nu se repetă. Fiecare spectacol se naște din contactul direct cu spectatorul, ca urmare a atenției și deschiderii actorului din seara respectivă.

M.S.: *Trăim timpuri când totul se întâmplă în viteză. Mai sunt persoane care înțeleg sensul liniștii?*

L.B.: Aceasta este miza piesei, autorul încearcă să dea sens liniștii. Spre sfârșitul textului, cei doi actori ajung să spună că, în fine, este liniște, că în fine, cuvântul există. Pentru a ajunge la acest punct, cei doi au fost nevoiți să parcurgă un drum lung și anevoios al cuvintelor. Au fost nevoiți să trăiască viața pentru a primi drept recompensă liniștea. Este ca în cazul unei sărbători, care nu poate avea loc în viteză. Liniștea adevărată, și nu cea fizică, se poate asemui eternității. Nu degeaba Actorul și Actrița ajung la liniște abia la sfârșit, după conflicte nenumărate. După o luptă pe viață și pe moarte, se ajunge, în sfârșit, la dragostea care poate pătrunde liniștea.

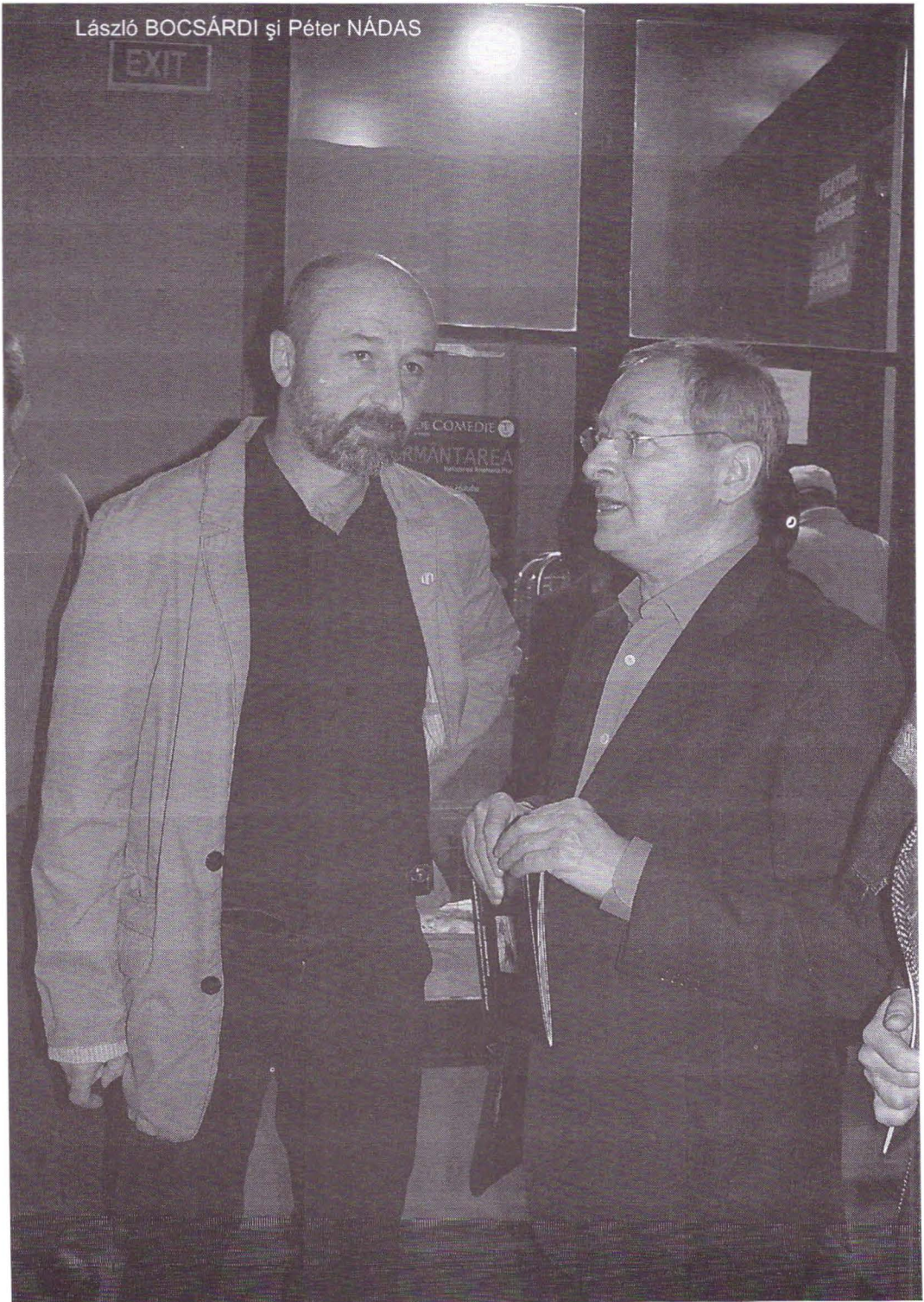
M.S.: *În spectacolele dumneavoastră abordați deseori tema morții și a iubirii. Cum le tratați în acest spectacol?*

L.B.: Pe mulți dintre noi ne interesează moartea. De fapt, nu putem trăi făcând abstracție de ea. Numai cei care reușesc să aibă o relație sănătoasă cu moartea

László BOCSÁRDI și Péter NÁDAS

EXIT

TEATRUL DE COMEDIE
ROMANIA
ROMANTAREA
Năstase & Ștefănescu
Teatrul

Péter NÁDAS și George MIHĂIȚĂ

trăiesc cu adevărat. Moartea este în permanență inclusă în viață. Din acest motiv, toate textele importante vorbesc despre moarte; chiar dacă nu este prezentă concret, ea există mereu în subconștientul textului. Este marele miracol și marea posibilitate a omului. Acest moment straniu mă fascinează și încerc să mi-l apropiu prin intermediul teatrului. Teatrul nu îți dă posibilitatea de a-l înțelege, pentru că este mult prea complex, dar îi poți simți dimensiunea. Sigur că moartea este legată și de iubire, face parte din aceeași zonă. Așa cum evenimetele sacre sunt legate de moarte și de cealaltă dimensiune. Bineînțeles că această abordare poate deveni banală, dar cred că este mult mai important să încercăm să-i pătrundem sensurile decât să ne fie frică s-o abordăm și să ne prefacem că nu există. Nu cred că sunt lucruri mai importante decât moartea.

M.S.: *Această abordare nu poate fi numită pesimism?*

L.B.: Nu este pesimism. Pesimist este cel care încearcă să evite moartea. Tragedia este o formă artistică optimistă, pentru că are curajul să pătrundă într-o zonă întunecoasă. Nu cred că *Înmormântarea* este o piesă pesimistă. Autorul nu ne prezintă numai părțile frumoase ale vieții, ci o desface în polurile ei esențiale. Am făcut multe spectacole în care moartea era prezentă, pentru că am simțit întotdeauna importanța faptului că morții se înhumează și rudele își iau rămas-bun. Acesta este optimism. Eu cred că cei care reușesc să-i înmormânteze pe cei dragi au multă viață în ei. Când moare un om într-un sătuc, toți localnicii, chiar și copiii, îl conduc pe ultimul drum. Moartea este privită ca făcând parte din viață. În „lumea” noastră nu se prea vorbește despre ea, întrucât, conform reclamelor, există doctorii pentru orice, deci nu se moare. Dacă este de bună calitate, teatrul poate opri pentru scurt timp această viteză în care trăim, făcându-ne să vedem esențialul. În momentele cruciale ale vieții, mai ales în momentele tragice, ajungi să înțelegi ce este important și ce nu. Te miri că ceea ce ți s-a părut important până în acel moment devine banal, iar cele mai simple lucruri sunt cele care contează; faptul că ai pe cineva apropiat este mult mai important decât orice carieră. Eu caut trigmismul în teatru, fiindcă simt posibilitatea de a-l face pe spectator să-și schimbe pentru un moment modul de abordare a vieții, punctele de sprijin. Pot să-l ajut în acest sens. Făcând teatru, sper să ating acele momente de excepție și să redau ceea ce simt. Dacă reușesc să descopăr mijloacele adecvate, atunci spectatorul poate avea parte de momente care opresc timpul în loc. Cred că de aceea are sens să facem teatru.

M.S.: *Este un privilegiu...*

L.B.: Da, este un mare privilegiu. Avem un noroc extraordinar că putem încerca să oprim timpul...

M.S: *Ați ales pentru spectacol doi actori foarte frumoși, care vorbesc foarte mult prin intermediul corpurilor lor. Credeți că veți putea opri, cu ajutorul lor, timpul în loc?*

L.B.: Sper ca ei să facă asta. Eu am încercat să-i ajut să oprească timpul, dacă reușesc să o facă este meritul lor. Eu, din păcate, pot doar „să sângerez” și să-mi mănânc unghiile în timpul spectacolelor, sperând că vom reuși. Am lucrat foarte bine cu ei. Le-am spus încă de la început că nu putem evita să ne dezbrăcăm sufletește în fața spectatorilor. Dacă vorbim în asemenea termeni – aceasta este prima condiție pentru a putea opri timpul. Textul se apropie foarte mult de zona teatrului lui Grotowski. Și teatrul lui se întâmpla în prezent, și el folosea doar corpul actorului și câteva obiecte. Eu lucrez foarte mult cu lumina. Este pentru prima dată când fac un spectacol fără muzică și fără schimbări de lumină, care crește la înce-

put și dispăre în final, iar muzica se naște din schimbările de registru, din ritmicitate. Este muzica sentimentelor, care se înfiripă din prezența corpurilor în acest spațiu. Grotowski spunea că teatrul este o spovedanie colectivă. Eu mă gândesc de multă vreme că actorul se spovedește în locul spectatorului care nu ar avea curajul să facă acest lucru. Astfel, spectatorul se eliberează și el. Munca actorului nu are sens fără o sinceritate absolută. De aceea, cred că teatrul se aseamănă foarte mult cu biserica, omul intră, se spovedește, după care, când iese afară, constată că s-a schimbat ceva. Când actorul construiește un moment adevărat se simte prezența divinității în spațiu, adică în sufletul nostru, pentru că spațiul teatral este asemeni sufletului.

M.S.: *Aceasta presupune că lucați mai bine cu un anumit gen de actor...*

L.B.: Lucrez bine cu actorul care are disponibilitate pentru sinceritate, care are curajul de a se uita în adâncul sufletului lui. Acest lucru mă interesează cel mai mult la actor, apoi talentul lui de a se putea exprima ca actor. Foarte mulți au mijloace dar nu au fond, așa cum sunt alții care au ce exprima, dar nu au încă mijloacele. Actorii mari sunt aceia care au foarte multe de comunicat, sunt capabili să pătundă în locurile întunecate din sufletele lor și reușesc prin propriile mijloace artistice foarte complexe să exprime acest lucru. Din păcate, aceștia sunt foarte puțini. Studenților cu care lucram le spuneam că nu pot deveni actori mari înainte de 35–40 ani; trebuie să posezi o anumită trăire a vieții, ca să ai despre ce vorbi și de un timp pentru a-ți dezvolta mijloacele artistice.

De aceea, nici nu mi-am pus problema să lucrez la *Înmormântarea* cu actori tineri. Am fost foarte atras de ideea de a o monta cu actori în vârstă...

M.S.: *Ar fi fost cu totul altceva...*

L.B.: Era total alt spectacol, dar cred că a fost o alegere fericită să lucrez cu doi actori care nu sunt nici foarte tineri, dar nici bătrâni. Dragoș Huluba și Mihaela Teleoacă sunt la o vârstă când se pot apropia de ideea morții. Un tânăr se gândește foarte rar la moarte. După o anumită vârstă, apare și acest gând fără de care nu se putea naște acest spectacol. Dacă nu ai o relație destul de concretă cu moartea, nu ai cum să înțelegi ce li se întâmplă celor doi actori.

M.S.: *Ce planuri aveți?*

L.B.: Peste câteva zile, încep *Ivona, Principesa Burgundiei* cu trupa mea de la Sfântu Gheorghe și, după aceea, mă întorc la București pentru a monta la Teatrul Metropolis *Hamlet*.

M.S.: *Când sunt programate premierele?*

L.B.: *Ivona* aș vrea să iasă la mijlocul lui martie, iar în august încep să lucrez la *Hamlet*, care ar trebui să aibă premiera la începutul lui octombrie.

M.S.: *Alte proiecte?*

L.S.: Anul viitor, în luna martie, Teatrul „Támási Áron” împlinește 60 de ani. Cu această ocazie, vom organiza la Sfântu Gheorghe un festival internațional de teatru care se va desfășura din doi în doi ani. Aș vrea să invit spectacolele premiate de critica de specialitate din patru țări: România, Ungaria, Cehia și Polonia. Astfel, vom putea vedea ce gândesc teoreticienii din cele patru țări despre teatru. Pe lângă acestea, vor fi invitate și două spectacole importante din Vest, sunt în discuție cu teatrul lui Josef Nadj din Orléans pentru *Woyzeck*, unul dintre cele mai importante spectacole ale lui, și vreau să invit și Deutsches Theatre din Berlin.

M.S.: *Un proiect foarte îndrăzneț. Vă dorim succes!*